

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

Шинтиел-политиктиг солун

e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

№ 123
(18243)

2012 чылдың
октябрь 23,
вторник

Садар өртээ
5 рубль.

Тыва Республиканың Чазаанда

ЭРТЕНГИ ХҮНЧЕ СОҢГААРЛАТПАЙН...

Октябрь 19-та ТР-ниң Чазак Бажыңга Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчызы Михаил Козловтуң удуртулгазы-биле "Хоранныг химикаттар болгаш өске-даа хоранныг артынчыларны чыып төккен полигондан үнүп турар химиктиг хирлендиришкиннерни узуткаары" база "Тувакобальт" комбинатының артынчылар шыгжаар черин катап эде кылыры" деп объектилерни тускай сорулгалыг федералдыг программаларже кириериниң талазы-биле айтырыгны сайгарары-биле хурал болуп эрткен.

Аңаа республиканың янзы-бүрү артынчыларны даргалары, федералдыг эрге-чагырга органның башлыктары, Кызыл хоорайның болгаш Кызыл, Чеди-Хөл кожууннар чыгырга черлериниң ажылдакчылары киришкен.

Михаил КОЗЛОВ:

— Хүндүлүг коллегалар! Бөгүн хуралдың ийи кол сорулгалын чыып-биле чугаалаптайн. Кызыл хоорайдан 20 км черде, Красная Горкада Күрүне кызыгаары "М-54" федералдыг оруктан 3 км черде хоралыг химикаттар «хөөр-жүткен» полигонну база "Тувакобальт" даг-металлург комбинатының артынчылар шыгжаар чери агаар-бойдуска чыгарып, онза айыылды тургузуп турар деп чүүлүдү хүлээп алган. Келир 2013 чылда оларның экология-чарыгдал документация-н күөсүдир талазы-биле акшалаандырышкын айтырып шийитпел база хоралыг артынчылар чыгарып болгаш болбаазырадыр чыгарып чыккениг федералдыг тускай

сорулгалыг программаларже кириериниң аргазын тывар уjurлуг бис.

Григорий ОНДАР, ТР-ниң бойдус курлавырларының болгаш экология сайыдының оралакчызы:

— Кызыл хоорайдан 20 км черде хоралыг химикаттар "хөөр-жүткен" полигон дээрже, ханызы 5 м, узуну 12 м үш траншеялардан тургустунган. Полигоннуң ниити шөлү 0,5 га. 1970-1993 чылдарда хоралыг химикаттарны аңаа "хөөржүдүп" турган, оон соонда оларны хөрзүн-биле дуглаан. "Тываның геология шинчилелиниң экспедициясы" албан чериниң лабораториязының полигоннуң девискээринде чер адааның сугларының экологтуг байдалын шинчилээр ажылдарның түңнелинде чер адааның сугларының хоралыг бүдүмелдер-биле хирленип турары илереттинген.

Оон аңгыда Тыва Республиканың девискээринде экологтуг айыылды тургузуп турар объектилерниң бирээзинге "Тувакобальт"

даг-металлург комбинатының артынчылар шыгжаар чери хамааржыр. Ында беш шыгжамырын үжү ажык. Иркутск хоорайның болгаш Тываның күрүне университеттериниң эртем-шинчилел бөлүктөрүнүн медээлери-биле алырга, кезек девискээрде хирлендиришкин чоруп турар. Үнүштерниң дазыл системасында база мал-маганның эдинде хоралыг бүдүмел — мышьяктың эзилдиргилери бар деп чүүл бадыйткатынган. Ынчангаш полигоннарны эде кылыр азы хоралыг химикаттарны узуткаар талазы-биле шыгыы ажылдарны чорудары негеттинип турар. Тургустунган байдалда тускай сорулгалыг программаларга киржи улуг уjur-уткалыг. Чүге дээрже, шупту чүве акшалаандырышкындан хамааржыр болгай.

Тускай сорулгалыг программалар талазы-биле чугаалаарга, амгы үеде Россия Федерациязының бойдус курлавырларының болгаш экология яамызында "2013-2020 чылдарда Россияның экологтуг айыыл чок чоруу" федералдыг төлөвилелдин концепциязын ажылдап кылып турар. Программаны херек кырында боттандыраар сорулгалыг РФ-тиң саң-хөө болгаш экономиктиг хөгжүлдө яамыларында чөпшээрелжилге үе-чадазында чорудуп эгелээн. Үстүнде айттынган ийи объектини бо программаның концепциязынче кирип болурун дугайында медеглээн чагааны РФ-тиң бойдус курлавырларының болгаш экология яамызындан сентябрь айда алган бис.

Ийи дугаар программа РФ-тиң кадык камгалал болгаш социал хөгжүлдө яамызының шугуму езугаар РФ-тиң үлетпүр болгаш саарылга яамызының чагыы-биле "2015-2020 чылдарда Россияның химиктиг болгаш экологтуг айыыл чок чоруу" деп адаттынып турар. Олардан 2012 чылдың август айда бо объектилерге хамаарыштыр тодаргай медээлери чорударының дугайында чагааны алгаш, чогуур үезинде херек медээлери берген бис.

Тускай сорулгалыг федералдыг программаларның конкурстуг шилилгезин чедишкенин эртер деп бодаар болза, ийи объектиге хамаарыштыр төлөвилел-чарыгдал документациязын долзуу-биле белеткээр. Ийде, төлөвилел-чарыгдал документациязын тус черлерниң чогуур албан черлериниң эки түңнелди бээр чугула — деп чугаалаан.

Хуралдың темазына хамаарыштыр оон киржикчилери янзы-бүрү чидиг айтырыгларны сайга-

рып, кижиле бүрүзү боттарының санал-оналын база кириген. Түңнелинде шупту чагыс аай шийтирге келген.

Михаил КОЗЛОВ:

— Хүндүлүг коллегалар! Бо ийи объектинин төөгүзүн база бөгүнгү байдалын өөренип көрдүвүс. Оларның агаар-бойдуска хора чедирип турарын база угаап билдирис. Моон соңгаар байдал чүгле баксыраар деп чүүл билдингир. Ону барымдаалап, хоралыг бүдүмелдерни, артынчыларны узуткаар болгаш болбаазырадыр дугайында айтырыг чидиг болуп арттышаан. Ынчангаш кол-ла чүүл холда бар төлөвилел-чарыгдал документациязының техниктиг даалгазын дүрген күөсүдип кылгаш, Тыва Республиканың Чазааның хуралына сайгарып көөр кылдыр кириер уjurлуг бис. Ынчан акшалаандырышкын дугайында айтырыгны шийтирилээр. Маңаа хамаарыштыр ажылдарны эртенги хүнче соңгаарлатпайн, шудургу ажылдар херек.

Азияна ТАУ.

Чагыдылга — 2013 (1-ги чартык чыл)

«ШЫН» — ЧОННУҢ СОЛУНУ

2013 чылдың бирги чартык чылында «Шын» солунуң чагыдылгазы Тываның бүгү почта салбырларында болгаш «Тывапечать» КХН-ниң киоскилеринде бо хүннерде чоруп турар дээрзин дыңнадып тур бис.

Ынчангаш «Шынны» чагыдып алырыңче республиканың ырак-чоок булуңнарында

чурттап турар хүндүлүг чонувусту—бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

Чартык чылда чагыдылга өртээ чурттакчы чонга — 458 рубль 40 көп, албан организацияларга — 518 рубль 40 көп, хоочуннарга, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилеринге — 414 рубль 72 көп.

Солунну 1 айлап азы 3 айлап чагыдып ап болур силер, номчукчу!

**«ШЫН» СОЛУННУ ҮЕЗИНДЕ ЧАГЫДЫП
НОМЧУҢАР. ЧАГЫДЫЛГА УЛАМЧЫЛАП
ТУРАП!**

ЧӨВҮЛӨЛДЕРНИ ТУРГУЗАР

Тыва Республиканың Чазаа 2014 чылда Тыва биле Россияның демнешкениниң 100 чыл болганынга база Кызыл хоорайның 100 харлаанынга тураскааткан юбилейлиг хемчеглерни белеткээр-биле Кызыл хоорайга Микрорайоннар чөвүлелин тургузар деп шийтирнел хүлээп алган.

Микрорайоннар чөвүлелдеринде республика органның удуртукчулары быжыглаттынган. Ол чөвүлелдерде муниципалдыг депутаттар, мэрияның специалистери, бүдүрүлгелерниң болгаш организацияларның удуртукчулары кирип турар. Бо хүнде "Пригородный", "Восточный", "Центральный", "Правобережный", "Горный", "Южный" микрорайоннарда 6 чөвүлел тургустунган.

2013 ЧЫЛДА ШИЛЧИТТИНГЕН ДЫШТАНЫР ХҮННЕР

2013 чылда дыштаныр хүннерни шилчидериниң дугайында доктаалга Россияның Чазааның Даргазы Дмитрий Медведев ат салган дээрзин Чазактың парлалга албаны дыңнаткан.

Ажыл хүнү эвес, байырлал хүннери болуп турар январь 5 болгаш 6 хүннерин майның 2 болгаш 3-че шилчидерин ында көрүп турар. Оон аңгыда ук документиде "Февраль 23-түн дыштаныр хүн субботада таваржып, февраль 25-че шилчиттинип турарын барымдаалааш, ол хүннү май 10-че шилчидер" деп айткан.

Ынчангаш россияжилерниң кышкы дыштанылгазы 10 хонук болур — декабрь 30-ден январь 8-ке чедир. А май байырлалы-биле холбаштыр хамаатылар ол айның эгезинде беш хүн улаштыр дыштаныр, а Тиелелге хүнүн байырлаары-биле 4 хонуктуң дыштанылгазы болур.

Культура яамызында

СОРУЛГАНЫ
ТОДАРАТКАН

Тываның Культура яамызы 2013 чылды республиканың каастанга-эт-херексел кылырының уран чүүлүн мурнады хөгжүдөр сорулгазы кылдыр чарлаан.

Тыва Республиканың Культура яамызы бо чылдың тос айларының ажылдарының түннелдерин кылган. Аңаа культураның болгаш уран чүүлүн республиканың болгаш муниципалдыг албан черлеринин удуртукчулары киришкен. Хуралдың ажылының үезинде киржикчилер яамының ажыл-чорудулгазының мурнады хөгжүдөр угланышкыны кылдыр Тыва Республиканың каастанга-эт-херексел кылырының уран чүүлүн хөгжүдөр болгаш деткирин тодараткан.

«Каастанга-эт-херексел кылырының уран чүүлүнүн мастерлерин деткири — республиканың мастерлеринин болгаш чурукчуларының чогадыкчы ажыл-чорудулгазын оон-даа бедик чадаже көдүрүптер болгаш катап тургузар арганы бээр-дир. Суй белек продукциязын бүдүреринге хөйну хаара тудары 2014 чылда Россияның болгаш Тываның каттышканының 100 чылын база Кызыл хоорайның тургустунганының байырлалдарына тураскааткан хемчеглеринин белеткелинин бүдүүзүндө элээн чугула» — деп, культура сайыды Вячеслав Донгак демдеглээн.

Хуралдың ажылының үезинде

культураның болгаш уран чүүл адырының деткимчезинин деңгелин бедидеринче, культураның объектилеринин материал-техниктиг баазанын экижидеринче угландырган яамының болгаш ведомстволар адаанда албан черлеринин системниг болгаш планниг ажылы демдеглеттинген. Хуралдың түннелдери-биле культураның муниципалдыг тургузулгар эргелелиниң органның удуртукчуларына деткимче көргүзеринин шынарын болгаш көрүкчүлөр санын көвүдөдир, кадык амыдыралды суртаалдаар талазы-биле ажылды күштелдирер база республиканың чурттакчыларының аразында ассоциалдыг болуушкуннарны баш удур болдурбазының, ниитилелде өг-бүлө институтунун ролун быжыглаар болгаш бедидер талазы-биле база өзүп оор салгалга өг-бүлө байлаан чаңчытырар ажылдың инновациялыг аргаларын ажыглаар база өөренир талазы-биле хемчеглерни алыр кылдыр дааскан. Оңза кичээнгеини культураның объектилеринин кышкы одалга сезонунга белеткел ажылдарының талазы-биле ажылды доозарынче угландыра ужурулг.

МӨӨРЕЙНИ ЧАРЛААН

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы чаңчыл апарган чылдың-на болур ийи конкурсту Тываның эртемденеринге чарлаан. Бирээзи — эртем болгаш техника адырында Тыва Республиканың Чазааның Даргазының — Баштыңының шаңналын алыр-биле база өскези — аныяк эртемденерге грантылар алырынга.

Чагылгар экспертиказы декабрь 15-ке чедир уламчылаар, оон соонда 2012 чылдың декабрь 31-ге чедир хуусаада шийтпир үндүрер комиссияже чорудар. Ук конкурстун онзазы — оон чада аайы-биле эрттирери. Конкурстун бирги чадазында ТР-ниң Өөредилге болгаш эртем яамызы адырлар яамылары-биле, күрүнө деңгелдиг Тыва Республиканың дээди өөредилге албан черлери-биле база эртем организациялары-биле кады октябрь 15-ке чедир

грантылар бээринче квоталарны тодар оларны квоталар бадылаар комиссия Тыва Республиканың адырлар яамызы ведомстволарының, өөредилге албан эртем организацияларының удуртукчулары лээни кандидаттардан аңгыда, аныяк боттары база киржип болур.

Конкурстун ийги чадазында яамыгыларның долу болгаш шын долдур, неделя дургузунда чаңгыс экзemplарны экспертиза чорудары-биле чорудар. Со ай дургузунда чагылгарның, планын шинчилелдерин күүседир-биле чарыгызының экспертиказын чорудар. 2013 чыл 15-ке чедир комиссия конкурсту эрттирер республиканың Чазааның хуралынче бад кириер.

КЫШКА БЕЛЕН

«Тываның улуг котельнаялары болгаш ЧЭТ-тери кышка 100 хуу белен» деп, ТР-ниң үлетпүр болгаш энергетика сайыды Роман Кажин-оол дыңнаткан.

313 котельнаяларның аразында «Хову-Аксы чылыг», «Шагаан-Арыг чылыг», «Ак-Довурак чылыг», «Прогресс чылыг», «Кызылдың ЧЭТ» бүдүрүлгө черлери кышкы үеге чүс хуу белен. Оон аңгыда 86 төп чылыг пунктулары, 280 км чылыг четкилери, 220 км суг дамчыдар четкилер кышкы одалга сезонунга база белен. 2,6 км хемчээлдиг эргижирээн суг дамчыдар болгаш чылыг четкилерин солаан.

Амгы үеде 17 кожунунуң культура бажыңнары, 122 суурларның культура бажыңнары, уругларның 32 уран чүүл школалары база 58 библиотекалар белениниң паспорттарын алган. 14486 тонна хөмүр-дашты чедери берге чурттакчылыг черлеринин бюджет организацияларынче сөөрткен азы ниитизи-биле 16673 тонна хөмүр-даш сөөртүр ужурулг планын 87 хуузу күүсеттинген. Тес-Хем, Сүт-Хөл, Эрзин, Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик кожуннарже хөмүр-

даш сөөртүлгези доозулган.

Кызыл кожунче 1334 тонна азы пландан 91 хуу, Мөңгүн-Тайга кожунче 33670 тонна азы 79 хуу, Бай-Тайга кожунче — 1136,2 тонна азы 89 хуу, Өвүр кожунче — 11409 тонна, 69 хуу хөмүр-дашты сөөрткен.

2012-2013 чылдарның кышкы үезинде Тыва Республиканың энергетика комплекзинин объекти ажылдаарының белеткелинче 163,4 млн чарыгдары көрдүнген. «2012 чылда Тыва Республиканың одалга-энергетика комплексинин болгаш сайзырадыр» республиканың сорулгалыг программазын езуугаар 14,7 млрд чараан.

ТР-ниң албан-езуунуң са

Чогаалчылар эв

ЧОГААЛ — ЧОННУҢ ЧОРГААРАЛЫ

Октябрьның 18-те Улусчу чогаалдыг бажыңнага Тываның Чогаалчылар эвилелинин тургустунганын бээр 70 чылынга тураскааткан байырлыг хурал болуп эрткен. Аңаа хоочун болгаш аныяк чогаалчылар, культура ажылдакчылары болгаш тыва чогаалдың мөгейкичлери киришкен.

Байырлыг хуралга Тыва Республиканың Баштыңы — Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оолдун өмүнээзинден оон ораакчызы А.П.Дамба-Хуурак байырны чедирген:

—Хүндүлүг тыва дылдың кайгамчык чечен-мергеннери, Тыва Республиканың Чазааның база номчукчу бүгү чонувустун мурнундан Тываның Чогаалчылар эвилелинин тургустунганын бээр 70 чылы-биле чүректин ханызындан изиг байыр чедирип тур мен. Улустун аас чогаалындан үндөзүлгө тыва уран чогаал орус болгаш даштыкы литература дег шапкын сайзырап, хөгжүп келген. Ол Россияныкы литература чарылбас кезээ апарган. Степан Сарыг-оол, Сергей Пюрбю, Виктор Көк-оол, Салчак Тока, Юрий Кюнзегеш, Салим Сүрүң-оол, Кенин-Лопсан Монгуш, Екатерина Танова, Александр Даржай оларның шылгарангай чогаалдары тыва уран чогаалдың байлаа, ыдык эртинези болуп арткан. Хоочун чогаалчыларының чаагай чаңчылдарын, эгелеп каан ажыл-ижин салгалдары уламчылап турар. Николай Кууларның, Черлиг-оол Кууларның, Алексей Бегзин-оолдун, Эдуард Мижиттин, Шаңгыр-оол Суваңның, Лидия Иргиттин чогаалдары амгы тыва уран чо-

гаалдың арын-шырайы болуп турар. Олар хүн бүрүдө амыдырал-чуртталгавыстың болуушкуннарын чогаалдарына балалбас ис кылдыр артырып чоруурлар. Мурнувуста улуг байырлалдар — Тыва-российжи харылзааларның 100 чылы, найысылал Кызыл хоорайның 100 чылы. Бо байырлалдарга тураскааткан силериниң шылгарангай чогаалдарыңар көстүп келир дээрзин четтикпейн манап турар бис. Уран сөстүн ээлери силерге байырлалыңар таварыштыр чүректин ханызындан мөгей-бишаан, бүгү-ле чаагай сеткилдерни күзедим — дээн Шолбан Валерьевичиниң байыр чедиришинин Анатолий Партизанович номчуду. Оон соонда бодунуң амы-хууда өмүнээзинден база байыр чедирип, ылаңгыя хоочун чогаалчыларга курлак чедир мөгейип: «Силерниң ачыңарда төөгүвүстү билип ап, силерниң ачыңарда өгбелеривистиң арттырып кааны дылын, езу-чаңчылдарын чидирбейн чоруур бис, силерге улуу-биле өөрүп четтирдивис. Шаңналдар бар, ол шаңналдарны Чазак Даргазы боду тыпсыр» — деп, ол чугаазын доосту.

Улаштыр ТР-ниң культура сайыды Вячеслав Донгак сөс алды:

Байырлал-биле, хүндүлүг

чогаалчылар! 2012 чылды Тыва чогаал чылы кылдыр чарлаан, ол уламчылап турар, декабрь айда ону байырлыгы-биле хаар бис. Ынчан улуг шаңналдарны тыпсыр бис. Амдыызында чогаалчылар бо чылдың дургузунда улуг ажылдарны чорудуп турарын демдегледик каайн. Силерниң ажыл-чорудулгаңар бистиң кичээнгеивисте, чаңгыс-даа чогаал арттырбайн номчуп чоруур бис. Аныяк үннер көстүп кээп турары өөрүнчүг-дүр. Тыва чогаалдың келир үези чырык дээрзин бо чаа эрткен литературлуг мөөрейниң түннели көргүстү. База катап байырлал-биле! — деп, Вячеслав Октябрьович байыр чедирди. Байырлал-биле Чогаалчылар эвилелинге сайыттын белээ — компьютер-ноутбук болду. Оон аңгыда Культура яамызының хүндүлүг бижин В.Көк-оол аттыг Национал театрының литературлуг кезээниң ажылдакчызы Салим Монгушка тывысты.

ТР-ниң Дээди Хуралының социал политика комитетинин даргазы депутат Ирина Самойленко сөс алды:

—Тыва чогаалчыларның чогаалдары аңгы-аңгы, ынчалза-даа оларны төрөөн черинге ынактыл каттыштырып турар. Тываның Чогаалчылар эвилелинин кежигүннери республиканың хөгжүлдөзүнүн кайы-даа үелеринде эн-не идепкейжи турушту ээлдеп келген. Бөгүндө-даа Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттары биле тыва чогаалчылар доктаамал ужурашып, арга-сүмезин солчуп турар. Чогаалдыкчы ажыл-ижинерге чедишкенин, амы-хууда аас-

кежикти, быжыг кадыкшылды күзеп тур бис — деп, даргазы К.Т.Давааның болгаш бүгү депутаттарның чылыг-чымчак күзээшкенин ол дамчытты. Улаштыр Кызыл хоорайның депутаттарының өмүнээзинден Р.Б.Күжүгет, өөредилге сайыдының өмүнээзинден С.В.Монгуш, национал школа сайзыралының институтунун директору А.С.Шаалы болгаш чогаалдыкчы эвилелдеринин төлээлери байыр чедиргеш, суй белектерни, хүндүлүг бижиктерни тывысты.

Концерт эгелээринин бетинде литературлуг конкурстун номинациялар аайы-биле тиилекчилеринге (чажыт ат-биле чогаалдарын кириген) дипломнарны болгаш акша шаңналдарының сертификаттарын тывысты.

«Литературлуг критика»: 1-ги чергениң дипломун конкурстун тиилекчизи Уран Донгакка тывысты; 2-ги чергениң дипломун — Людмила Мижитке; 3-кү чергениң — Шолбан Монгушка. Тиилекчилерге 20, 10, 5 муң рубльдиң сертификаттарын тывыскаан.

«Уран очулга». Тиилекчи — Роман Лудуп; 2-ги черде — Николай Куулар; 3-кү черде — Салим Монгуш.

«Шии чогаалы». Тиилекчи — Эдуард Байыр; 2-ги черде — Наталья Куулар; 3-кү черде — Алексей Конгар.

«Проза». Тиилекчи — Николай Куулар; 2-ги черде — Роман Лудуп; 3-кү черде — Лидия Ооржак;

«Поэзия». Тиилекчи — Эдуард Мижит; 2-ги черде — Шончалай

Ондар-Мааты-оол; 3-Николай Куулар.

В.Көк-оол аттыг театрың кол режиссер Ооржак база директор Ирил олар «чемгерин» чыларынга өөрүп ч илеретпишаан, бел артистерниң солун пр концертинче чалады.

Шынап-ла, бо чогаал солун концерт болду. Сөөлгү үеде байырлал чурттерде чүгле бичик кириштирип каан бол чүлөр эскерип тура Ылаңгыя Улуг назылыг тураскааткан кежээге ганын хоочуннар чуга чорду. «Хүндүлүг, ул бар ышкажыл, чүге ол бисти өөртүп болбазы гаалажып турганын ды Театр, филармония ар чогаалчыларга бараал цертин дыка-ла сонун Сөөлүндө чарлай бер сценарийин Тываны чогаалчызы Эдуард оглу Ай-Демир Мижит болду. Ынак артисте дежда Наксыл, Анза Эзир-оол Монгуш, Стан Леонид Каң-оол бол лериниң-даа оюн-тоглаа дап көрдүвүс.

Чараш кежээ дээш Чогаалчылар эвилелин Э.Б.Мижитке, эвилелди чериниң кежигүннерин лерини мурнундан ө тиргенивисти илередип

Светлана ДАЧЫ

Көдээ ажыл-агый адырында

Арынны Сайсуу ХЕРТЕК
белеткээн.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

В.В. Худышкинни Тыва Республиканың Баштыңының-Чазаның Даргазының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының дугайында

Хой чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы дээш база Россияның хамааты камгала-лының тургустунганының 80 чылын байыр-лаары-биле холбаштыр Тыва Республиканың Баштыңының-Чазаның Даргазының Хүндүлел бижии-биле Тыва Республиканың девискээринге хамааты камгалал, чурттакчы чонну болгаш девискээр-лерни онза байдалдардан чайладыр болгаш камгалаарының талазы-биле ажил-чору-

дулганы хандыраарының талазы-биле агент-лелдин оперативтик хемчег алыр эргеле-лини башкарыкчы специализи **Валерий Витальевич ХУДЫШКИННИ** шаңнаар.

Тыва Республиканың Баштыңы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2012 чылдың октябрь 5
№ 252

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызының тургузуун бадылаарының дугайында

1992 чылдың июль 10-да Россия Феде-рациязының "Өөредилге дугайында" №3266-1 Хоойлузунун 28.1 чүүлүгө болгаш 2012 чылдың август 28-те Тыва Республиканың Баштыңының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының тургузуунун дугайында" №228 Чарлыныга дүүштүр доктаадырым болза:

1. Тыва Республиканың Өөредилге

болгаш эртем яамызының тургузуун ба-дылаар.

2. Бо Чарлык ону албан-езузу-биле парлаан хүнден күштүг болуп кирер.

Тыва Республиканың Баштыңы Ш.КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай
2012 чылдың октябрь 15
№253

2012 чылдың октябрь 15-те Тыва Республиканың Баштыңының №253 Чарлы-биле бадылаттынган

Тыва Республиканың Өөредилге яамызының тургузуу

Сайыт; сайыттың дузалакчызы-1 кижик; сайыттың оралакчызы өөредилге адырынга контроль болгаш хайгаарал талазы-биле эргелелдин начальниги -1 кижик; сайыттың эртем талазы-биле оралакчызы-1 кижик; сайыттың саң-хөө-экономика айтырыгларының талазы-биле оралакчызы -1 кижик; сайыт-тың бирги оралакчызы -1 кижик; сайыттың ниити өөредилге талазы-биле оралакчызы-ниити, школа назыны четпээн, немелде өөредилге болгаш кижизидилге эргелелиниң начальниги -1 кижик.

Эргелел начальнигиниң оралакчызы-1 кижик;

Өөредилге адырынга контроль болгаш хайгаарал килдизи-3 кижик: килдис начальниги-1 кижик, башкарыкчы эксперт-2 кижик*; лицензия болгаш күрүне аккредитация-зының килдизи-4 кижик: килдис начальниги-1 кижик, консультант-1 кижик, башкарыкчы эксперт 2 кижик*.

Инновация сайзыралының информатизация, өөредилгени чаартырының болгаш анализ кылырының комплекстиг төлөвилел килдизи-4 кижик: килдис начальниги-1 кижик, консультант-1 кижик, кол специалист-1 кижик, башкарыкчы эксперт-1 кижик*.

Саң-хөө-экономика килдизи-3 кижик: килдис начальниги-1 кижик, консультант-1 кижик, кол специалист-1 кижик.

Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижииниң болгаш Тыва Республиканың баштыңының өөрүп четтиришкениниң дугайында

1. Мында кошкан чүүлдерни бадылаар: Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижииниң дугайында болгаш Тыва

Республиканың Баштыңының өөрүп чет-тиришкениниң чарлаарының дугайында дүрүмү;

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Онза байдалдарның болгаш бойдус халаптарының, террорисчи халдаашкыннарның уржуундан азы террорисчи халдааш-кыннарны болдурбазы-биле хоойлу езугаар хөделишкениннер кылганындан чурттап орган оран-савазын чидирген Россия Федерациязының хамаатыларына тывыскан күрүнениң чуртталга сертификаттарын ажыглаарының талазы-биле ажилды организаастаар чурумунун дугайында

2012 чылдың апрель 26 №202 Кызыл хоорай

1995 чылдың июнь 7-де Россия Феде-рациязының Чазаның "Онза байдалдарның болгаш бойдус халаптарының, террорисчи халдаашкыннарның уржуундан азы террорисчи халдаашкыннарны болдурбазы-биле хоойлу езугаар хөделишкениннер кылганындан чурттап орган оран-савазын чидирген Россия Федерациязының хамаа-тыларына тывыскан күрүнениң чуртталга сертификаттарының дугайында" №561 доктаалыга, 2012 чылдың март 1-де Россия Федерациязының Чазаның №263-р айтышыкыныга дүүштүр болгаш 1995

чылдың октябрь 9-та Россия Феде-рациязының Чазаның "Онза байдалдарның болгаш бойдус халаптарының, террорисчи халдаашкыннарның уржуундан азы террорисчи халдаашкыннарны болдурбазы-биле хоойлу езугаар хөделишкениннер кылганындан чурттап орган оран-савазын чидирген Россия Федерациязының хамаа-тыларына тывыскан күрүнениң чуртталга сертификаттарын үндүрериниң болгаш ажыглаарының чурумун бадылаарының дугайында" №982 доктаалын күүседир сорулга-биле Тыва Республиканың Чазан

Тыва Республиканың Баштыңының Хүн-дүлел бижииниң майының үлегерин;
Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң майының үлегерин;
Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижиинге хөрек демдээниң тайыл-бырын;

Тыва Республиканың Баштыңының Хүн-дүлел бижиинге хөрек демдээниң чурун.

2. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижииниң майыктарын болгаш Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң майыктарын, Тыва Рес-публиканың Баштыңының Хүндүлел би-жиинге хөрек демдээн, а ол ышкаш Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижииниң болгаш Тыва Республиканың Баш-

тыңының өөрүп четтиришкенини ларын белеткээрин Тыва Респуб-Баштыңының Администрациязы Тыва Республиканың Чазаның А хандыраар.

3. 2002 чылдың июль 30-де Тыва-ликаның Чазаның Даргазының Т публиканың Чазаның Дари Хүндүлел бижииниң дугайында Чарлыын күжүн чидирген деп саң

4. Бо Чарлык ону албан-езу парлаан хүнден күштүг болуп кир **Тыва Республиканың Баш Ш.КАРА-ООЛ.**

Кызыл хоорай
2012 чылдың октябрь 15
№254

2012 чылдың октябрь 15-те Тыва Республиканың Баш-тыңының №253 Чарлы-биле бадылаттынган

Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии болгаш Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң дугайында дүрүм

1. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле болгаш Тыва Респу-бликаның Баштыңының өөрүп четтиришкени-биле шаңнаары хой чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылы, ажил-ижинге бедик чедиш-киннери, Тыва Республиканың экономиктиг, социал болгаш культурлуг сайзыралыга көскү салышкыны дээш шаңнаарының хевир болур.

2. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле болгаш Тыва Респу-бликаның Баштыңының өөрүп четтиришкени-биле Россия Федерациязының хамаа-тыларын болгаш Россия Федерациязының хамаатылары болбайн турар кижилерни, а ол ышкаш юридиктиг кижилерни шаңнаар.

3. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының болгаш Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаарының дугайында дилегни Тыва Республиканың күрүне болгаш күүсекчи эрге-чагырга органнары, тус чер бот-башкарылга органнары, өңчүнүн кайы-даа хевириниң организацияларының коллективтери кирип болур.

4. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының болгаш Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаарының дугайында дилегни Тыва Республиканың Баштыңының кирир.

5. Тыва Республиканың Баштыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының болгаш Тыва Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаарының дугайында дилегте кожар чүүлдер:

шаңнаарының дугайында дилег;
коллективтин азы төлээлеткен органның шийитпиринден ушта бижилге;
1 болгаш 2 калсыргаларда майык езугаар шаңнал хуудузу;
кирип турар кижиниң намдарындан шынзылга.

6. Тыва Республиканың Баш-тыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаары-нында Тыва Республиканың Баш-тыңының үндүрер, ону бүгү чонга таны-биле массалыг информация чепсе парлаар.

7. Тыва Республиканың Баш-тыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаары-нында Тыва Республиканың Баш-тыңының айтышкыны үнер.

8. Тыва Республиканың Баш-тыңының Хүндүлел бижиинге хөрек демдээн типсыр.

9. Тыва Республиканың Баш-тыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаан күүсү Тыва Республиканың Баштыңының четтиришкениниң сөзүглелин тып

10. Тыва Республиканың Баш-тыңының Хүндүлел бижиин тыпсырын болгаш Республиканың Баштыңының өөрүп четтиришкениниң чарлаарын Тыва Респу-бликаның азы оон даалгазын езугаар кижик байырлыг байдалга күүседир

11. Тыва Республиканың Баш-тыңының чарлыктарының болгаш айтышкыны төлөвилелдерин белеткээрин, т шаңналдарының учедун Тыва Респу-бликаның Баштыңының Администрациязының Тыва Республиканың Чазак Алпаз күрүне албанының болгаш курлавырының департаментизиниң шаңналдарының килдизи боттанды

12. Тыва Республиканың Баш-тыңының Хүндүлел бижии-биле шаңнаарының Тыва Республиканың Баштыңының четтиришкениниң чарлаанының дүг меддээлерни шаңнаткан кижилери херээнге болгаш күш-ажыл дептери бижир.

Тыва Республиканың Баштыңының дүлел бижии-биле катап шаңнаар дурбас. Хүндүлел бижикти, өөрүп риишкениниң сөстөрүн болгаш хөр дээн чидирер болза, оларның хоол тывыспас.

ның доктаадыры болза:

1. Онза байдалдарның болгаш бойдус халаптарының, террорисчи халдаашкыннар-ның уржуундан азы террорисчи халдааш-кыннарны болдурбазы-биле хоойлу езугаар хөделишкениннер кылганындан чурттап орган оран-савазын чидирген Россия Феде-рациязының хамаатыларына тывыскан күрү-нениң чуртталга сертификаттарын ажыглаа-рының талазы-биле ажилды организа-стаарының чурумун бадылаар.

2. Онза байдалдарның болгаш бойдус халаптарының, террорисчи халдаашкын-нарның уржуундан азы террорисчи хал-даашкыннарны болдурбазы-биле хоойлу езугаар хөделишкениннер кылганындан чурт-тап орган оран-савазын чидирген хамаа-тыларга тывыскан күрүнениң чуртталга сертификаттарын ажыглаарының талазы-биле хүлээлгелерин күүседиринге төлээ-лекчи орган кылдыр Тыва Республиканың Тудуг болгаш коммунал ажил-агыйны чаартырының яамызын томуйлаар.

3. 1995 чылдың октябрь 9-та Россия

Федерациязының Чазаның №982 А-лыга дүүштүр онза байдалдарның линде чуртталга оран-савазын чидирген хамаатыларга сертификаттар тыпсы айтырыларының талазы-биле Россия рациязының Саң-хөө яамызы-биле ажылдажылганы Тыва Республиканы хөө яамызы хоойлужудулгада тур чурум езугаар боттандыраар.

4. Онза байдалдарның түңне чуртталга оран-савазын чидирген халаптарга тывыскан күрүнениң чуртталга сертификаттарының ээлерин чуртталга оран-савазы-биле федералдыг бюджет алдындан бюджет акшалаңдырышкыны кусли-биле хандыраарының талазы социал хемчеглерни боттандыраар талазы-биле дугуржулгаларны муу палдыг районнарның болгаш хо округтарының тус чер бот-башка органнары-биле Тыва Республиканың болгаш коммунал ажил-агыйны тырының яамызы чарар.

5. Россия Федерациязының субъекти-
сан-хөө органының үстүндө айыт-
чурум езугаар бүрүн эргелерин
Тыва Республиканың Сан-хөө
органнарына дагзыр.
6. Тыва Республиканың Тудуг болгаш
ажыл-агыйны чаартырының
органнарының дугайында
болуп турар дүрүмнерге өске-
киреринин дугайында саналдарны
Тыва Республиканың Чоо-хөө
органнарына белеткээр болгаш кириер.

Тыва Республиканың Чоо-хөө органының 2012 чылдың июнь 19-та № 324 доктаалының составынче өскерилгелер кириер дугайында 2012 чылдың октябрь 3 № 538 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чоо-хөө органының 2012 чылдың июнь 19-та № 324 доктаалының составынче өскерилгелер кириер дугайында

1. Тыва Республиканың Чоо-хөө органының 2012 чылдың июнь 19-та № 324 доктаалының составынче өскерилгелер кириер дугайында

1) "Аныктарның бизнес-төлөвилели" деп республика чергелиг конкурсту эрттиреринин чурумунун дугайында

а) 3.1 пунктуну дараазында редакция-
лаар:

3.1. Конкурстун киржикчилери кылдыр:
Россия Федерациязының 30 харга чедир
назылыг хамаатылар, сайгарлыкчы
чоруктуң ажыл-чорудулгазын айыттыг
езугаар бүрүткеткен юридиктиг эртем
боттандырып турар болгаш 30 харга
чедир назылыг кижилер, 30 харга чедир
назылыг кижилерге хамааржыр устав
капиталының үлүүнде 50 хуудан эвээш
эшти тургузуп турар юридиктиг черлер
болур.;

б) 10.4 пунктуну дараазында редакция-
лаар:

10.4. Конкурстун тилекчизи конкурстун
органнарының биле субсидияны, эргени,
хүлээлгелерин болгаш харысалганы бээр-
чурумунче көрдүнүп турар акша-хөрең-

7. Бо доктаал, ону "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарда парлаан хүнден
он хонук эрткенде, күштүг болуп кирер.

8. Бо доктаалдың күүселдезинге
контрольду Тыва Республиканың Чоо-хөө
органнарының Канцеляриязының болгаш Чоо-хөө
Аппарадының тудуг, инфраструктура,
энергетика болгаш үлетпүр эргелеринге
дагзыр.

**Тыва Республиканың Чоо-хөө органының
Баштыңы - Чоо-хөө органының
Ш. КАРА-ООЛ.**

хуусааларының чурумун көргүзүп турар
чөпшээржилгени чарар. Чөпшээржилгениң
хевирин организатор бадылаар.;

2. Бо доктаалды "Тувинская правда" бол-

Тыва Республиканың Чоо-хөө органының чанында биче болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң хөгжүлдесин деткиир талазы-биле Чөвүлелдин составынче өскерилгелерни кириер дугайында 2012 чылдың октябрь 3 № 533 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чоо-хөө органының 2012 чылдың октябрь 22-де № 661 доктаалы-биле

бадылаан Тыва Республиканың Чоо-хөө органының

"Тыва Республиканың Чоо-хөө органының чанында биче болгаш ортумак сайгарлыкчы
чоруктуң хөгжүлдесин деткиир талазы-биле Чөвүлелдин

СОСТАВЫ

М.С. Козлов — Тыва Республиканың
Чоо-хөө органының бирги оралакчызы,
даргазы;

Д.Б. Ондар — Тыва Республиканың
экономика сайыдының оралакчызы,
даргазының оралакчызы;

Э.К. Чульдум — "Тыва Республиканың
сайгарлыкчылары" Республиканың биче
болгаш ортумак сайгарлыкчы чоруктуң
субъектилеринин хөй-ниити организация-
ларының президентизи, даргазының ор-
алакчызы (чөпшээржилге-биле);

Т.В. Косых — Тыва Республиканың
Экономика яамызының сайгарлыкчы чо-
рукту хөгжүдөр талазы-биле департамен-
тинин сайгарлыкчылар килдизинин началь-
ниги, секретарь;

Э.Э. Дагба-Лама — Тыва Республиканың
сайгарлыкчы чорук деткимчезинин фонду-
зунун директору;

В.С. Кандан — Федералдыг үндүрүг
албанының Тыва Республика талазы-биле
эргелелинин удуртукчузу (чөпшээржилге-
биле);

М.Х. Кара-оол — Кызыл хоорайның
мэринин бирги оралакчызы (чөпшээр-
жилге-биле);

Ч.Э. Конзай-оол — Чөөн-Хемчик
кожуунун сайгарлыкчылар чөвүлелинин
даргазы (чөпшээржилге-биле);

А.В. Коновалов — Бин-Хем кожуунун
хуу сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

Э.В. Куулар — Ак-Довурак хоорайның
хуу сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

К.В. Кыргыс — Тес-Хем кожуунунун хуу
сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

гаш "Шын" солуннарда парлаар.
**Тыва Республиканың Чоо-хөө органының
Баштыңы — Чоо-хөө органының
Ш.КАРА-ООЛ.**

чанында биче болгаш ортумак сайгарлыкчы
чоруктуң хөгжүлдесин деткиир талазы-биле
Чөвүлелдин составынче дараазында
редакция-биле өскерилгени кириер:

А.К. Монгуш — Тыва Республиканың
ажыл-чорудулгазының аңгы-аңгы хевир-
лерин хайгаараар болгаш чөпшээржил-
талазы-биле албаның удуртукчузу;

А.А. Насюрюн — Кызыл хоорайның хуу
сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

Э.О. Натпий-оол — "Тыва Республиканың
бизнес-инкубатор" КБА-нын директору;

А.Т. Оюн — Ветеринарлыг болгаш
фитосанитарлыг хайгаарал талазы-биле
федералдыг албанының Тыва Республика
талазы-биле эргелелинин удуртукчузу
(чөпшээржилге-биле);

К.Ч. Оюн — Кызыл хоорайның хуу
сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

О.С. Саая — "Ажыл-ишчи Россия" бүгү-
российжи хөй-ниити организациязының
Тывада республиканың регионалдыг
салбырының даргазының оралакчызы;

Л.К. Салчак — Кижинин кадык-чаагай
чоруун болгаш садып алыкчының эргелерин
камгалаар адырны хайгаараар талазы-биле
федералдыг албанының Тыва Республика
талазы-биле эргелелинин удуртукчузу
(чөпшээржилге-биле);

А.Ч. Серээ — Улуг-Хем кожуунунун хуу
сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

В.Д. Соян — Танды кожуунунун хуу
сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле);

Х.Ч. Хомуш — Бай-Тайга кожуунунун
хуу сайгарлыкчызы (чөпшээржилге-биле).;

2. Бо доктаалды "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

**Тыва Республиканың Чоо-хөө органының
Баштыңы — Чоо-хөө органының
Ш.КАРА-ООЛ.**

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Каа-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязының составынга немелделеринин дугайында 2012 чылдың октябрь 9 №54/282-6 Кызыл хоорай

11 чылдың апрель 13-те Тыва
Республиканың Соңгулда комиссиязының
"Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязын четчелеп тургузарының
дугайында" №159/716-5 доктаалы-биле
стунган Каа-Хем кожуунунун девискээр
соңгулда комиссиязының составынга
датура талазы-биле саналды чугаа-
п көргөш, "Россия Федерациязының
аталарының соңгулда эргелеринин
аш референдумга киржир эргезинин
кол магадылалдарының дугайында"
Федералдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 11

пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың
Соңгулда комиссиязының **доктаалдары
болза:**

1. 1980 чылда төрүттүнген, дээди
эртемниг, Тыва Республиканың Соңгулда
комиссиязының Медээ төвүнүн мурнакчы
специализи, чурттап турар черинден депшит-
тирген Юлия Викторовна Шинкаркинаны
Каа-Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязының составынга томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың "Шын"
болгаш "Тувинская правда" солуннарынга
парлаар.

Тес-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязының составынга немелделеринин дугайында 2012 чылдың октябрь 9 №54/283-6 Кызыл хоорай

10 чылдың декабрь 27-де Тыва
Республиканың Соңгулда комиссиязының
Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязын четчелеп тургузарының
дугайында" №153/672-5 доктаалы-биле
стунган Тес-Хем кожуунунун девискээр
соңгулда комиссиязының составынга
датуралар талазы-биле саналдарны
лажып көргөш, "Россия Федера-
цияның хамаатыларының соңгулда
комиссиязының болгаш референдумга киржир
эргезинин кол-кол магадылалдарының
дугайында" Федералдыг хоойлунун 29
чүүлүнүн 11 пунктузунга дүүштүр Тыва
Республиканың Соңгулда комиссиязының
доктаалдары болза:

эртемниг, Тыва Республиканың Соңгулда
комиссиязының Медээ төвүнүн мурнакчы
специализи, чурттап турар черинден
депшиттирген Магда Чеденовна Данчытты
Тес-Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязының составынга томуйлаар.

2. 1970 чылда төрүттүнген, дээди
эртемниг, Самагалтай суурунун харылзаа
почта салбырының начальниги, ажилдап
турар черинден депшиттирген Милада
Шавуевна Оюнну Тес-Хем кожуунунун
девискээр соңгулда комиссиязының
составынга томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың "Шын"
болгаш "Тувинская правда" солуннарынга
парлаар.

Улуг-Хем кожуунунун девискээр соңгулда комиссиязының составынга немелделеринин дугайында 2012 чылдың октябрь 9 №54/284-6 Кызыл хоорай

2008 чылдың июль 1-де Тыва Респу-
бликаның Соңгулда комиссиязының "Улуг-
Хем кожуунунун девискээр соңгулда ко-
миссиязын четчелеп тургузарының дуга-
йында" №61/263-5 доктаалы-биле тургу-
стунган Улуг-Хем кожуунунун девискээр
соңгулда комиссиязының составынга канди-
датура талазы-биле саналды чугаалажып
көргөш, "Россия Федерациязының хамаа-
тыларының соңгулда эргелеринин болгаш
референдумга киржир эргезинин кол-кол
магадылалдарының дугайында" Феде-
ралдыг хоойлунун 29 чүүлүнүн 11 пункту-
зунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгул-
да комиссиязының **доктаалдары болза:**

1. 1980 чылда төрүттүнген, түр када
ажылдавайн турар, "Чаңгыс демниг Россия"
политиктиг партиязының Тывада салбы-
рындан депшиттирген Сылдыс Александр-
ович Монгушту Улуг-Хем кожуунунун девис-
кээр соңгулда комиссиязының составынга
томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың "Шын"
болгаш "Тувинская правда" солуннарынга
парлаар.

**Тыва Республиканың Соңгулда
комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.
Тыва Республиканың соңгулда
комиссиязының секретары
М.Ш. САМБАЛА.**

Дыңнадыг

Каа-Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязының кежигүннеринин бүрүн
эргелеринин хуусаа бетинде доозулганы-
биле Россия Федерациязының Күрүне
Думазынга, Тыва Республиканың Дээди
Хуралынга (парламентизинге), хөй-ниити
каттыкышкынардынга, Каа-Хем кожуунунун
Төлээлекчилер хуралдарында депутаттар
мандатарын хуваарынга кирген, канди-
даттар даңзызын депшиткен политиктиг
партияларга соңгукчуларның ажилдап,
албан-хаап, өөренип, чурттап турар черинин
аайы-биле Каа-Хем кожуунунун (бадылаар
эргелиг ийи кежигүнү) девискээр соңгулда

комиссияларының составтарының кезинин
четчелеп тургузарының талазы-биле санал-
дарны хүлээп ал эгелээнинин дугайын Тыва
Республиканың Соңгулда комиссиязы
дыңнадып тур.

Улуг-Хем кожуунунун девискээр соңгулда
комиссиязының составынга саналдарны бо
дыңнадыгны парлаан хүнден үжен хонук
дургузунда дараазында адреске кирип
болур: 667000, Тыва Республика, Кызыл
хоорай, Чүлдүм кудумчузу, 18, Тыва
Республиканың Соңгулда комиссиязы (каб.
210, тел.(39422) 2-10-09).

**Тыва Республиканың Соңгулда
комиссиязы.**

ИХЯ-ның медээ алба

УЛУГ КҮЗЕЛ – УЛУГ ЧЕДИИШКИН

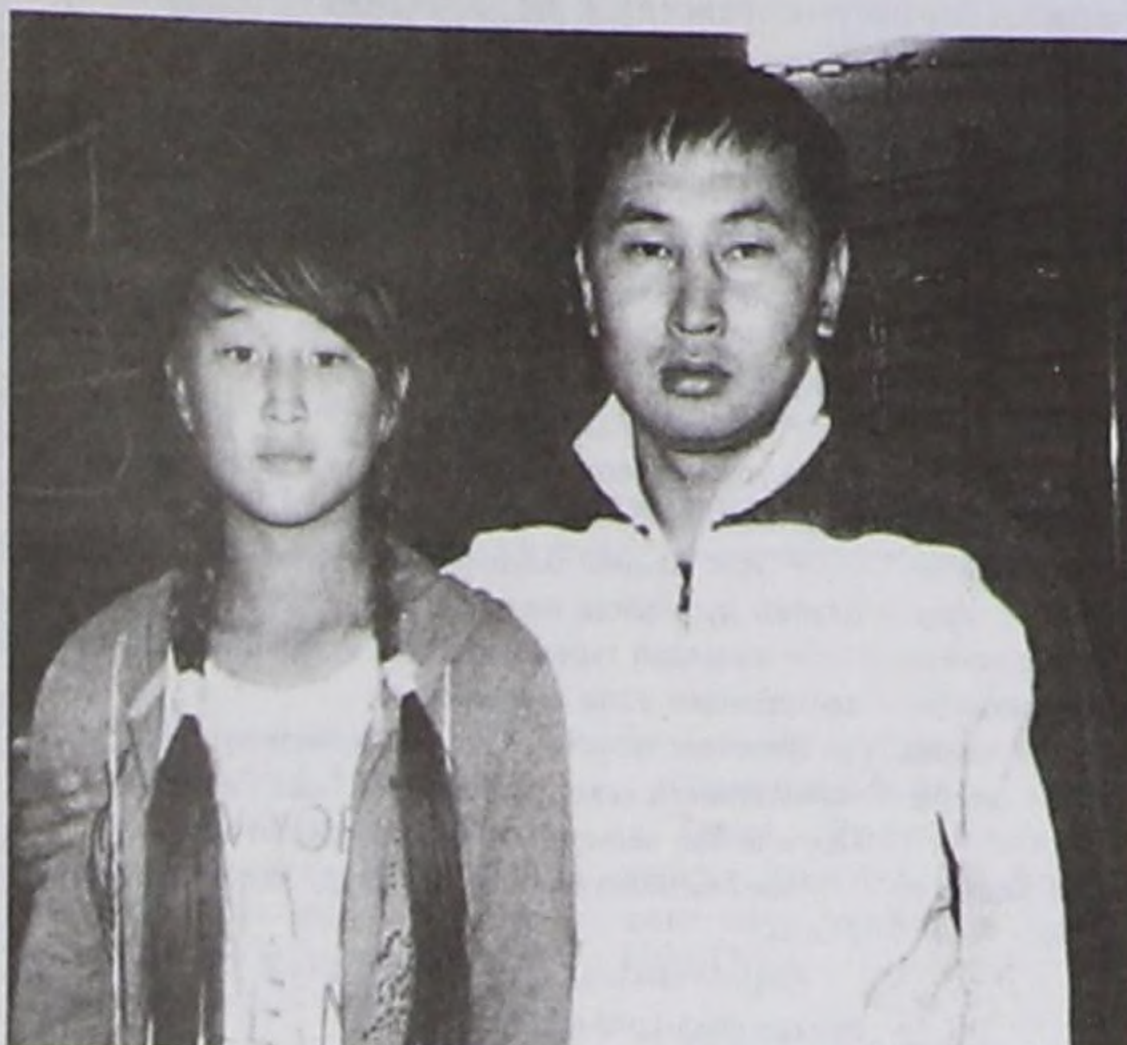
Уруглар болгаш спорт

Чоокта чаа уругларның болгаш элээди оолдарның спорт школарының дугайында материал белеткеп тургаш, «Сүбедей» спорт комплекзинде эртип турар уругларның спортчу секцияларының бокс хевиринин тренер башкыларының бир өөреникчи кижизидикчин онзалап демдегеп турары мээң сонургалымны оттурган. Ол үеде бичии спортчу уругга таварышпаан мен. Оон черле сонургалым мени ооң-биле ужуражып чугаалажырын албадаан. Мээң маадырымны Алантос Куулар дээр. Ол чаа-да 13 харлыг. Кызылдың 9 дугаар гимназиясында 7-классста өөренип турар. Сонургалының аайы-биле база спортка ынаа-биле ол бокс секциязынче кирип алгаш, барык-ла 3 дугаар чыл доктаамал барып турар. Солунувустун номчукчуларынга бичии спортчу Алантос Куулар-биле чугаавысты бараал-таттыс.

— Тренер башкыңны кым дээр, Алантос?
— Бисти ийи тренер башкы турар, кол тренеривисти Кан-оолович Санчат дээр бир тренеривисти Рудольф Рудольфович Монгуш дээр.
— Спорттун бо хевирин чыла сонургай бердиң?
— (каттыргаш). Та, чогум чүрле сонургаар чордум. Хевирге бокс маргылдаала-ла көөр турдум. Оон «Сүбедей»-же баргаш, кирип алганым ол.
— Ада-иң сээң шилип сонургалыңга кандыг азыралгалыг болду?
— Олар хоруваан-даа, харын-көксүннер.
— Бокстан аңгыда, өске спорттун хевир бар бе, Алантос?
— Ийе, футболду база со-гоар мен, секция эгелээр мур-да, мага-ботту изиргендир алырда, шупту башкыла-а-биле кады футбол ойнаар

Блиц-анкета:
Төрүттүнген чылы: кодан.
Төрүттүнген айының зодиагы: ийистер.
Ынак чеми: манчы, бууза.
Ынак өңнери: ак, кара.
Сонургаары кинолар: колдуунда дайынчы болгаш танцы-самныг.
Келир үеде мергежили: тренер башкы.
Сонургаары болгаш барыксаары чурт: Индонезия.

бис. Ол — кончук эки белеткел.
— Спорт сеңээ чүңү иле-редип турарыл?
— Ол меңээ, бир дугаарында, кадыкшылды, ийи дугаарында, амыдыралда бурунгаар чүткүлдүг болгаш күзел-соруктуг болурунга ажыктыг деп бодаар мен.
— Үш чыл дээрге база шору-чүр-дир. Маргылдааларга база киржип турар боор сен, аа?
— Ийе, барып эгелээн чылым-

Алантос тренер башкызы Р.А. Монгуш-биле.

да-ла республика чергелиг мар-гылдаага киришкеш, 1 дугаар чер-ни алдым. Оон эгелээш сонур-галым улам күштелген.
— Чедишкиннериң база эвээш эвес деп тренер баш-кыларыңдан дыңнаан мен. Республикадан дашкаар база маргылдааларже чүңү бе?
— Эрткен 2011 чылда Сибирь федералдыг округ талазы-биле Чита хоорайга кириштивис. Оон Россия чергелиг база маргылдаага киришкен бис.
— Чедишкиннериң эге чымлазының дугайында сонургап болур бе, Алантос?
— Алдын биле хүлер ме-дальдар бар.
— Келир үеде сорулган кандыгыл?
— Бир эвес бокска улаштыр чедишкинниг болур болзумза, тренер башкы болуп, оон шаа-барып, шагдаа болур күзелдиг мен.
— Болчуңде сенден өске уруглар бар бе?
— Ийе, бар, чогум хөй эвес турган, ам харын уруглар кээп турар апарды.
— Өг-бүлөң дугайында таныштырым көрөм, Алантос.
— Авамны Лада Кошкар-ооловна, ачамны Буян-оол Ыдына-евич дээр. Бодумдан улуг Артыш дээр акылыг мен база 3 харлыг Сомам деп бичии дуңмам бар.
— Хостуг үеңде секция-дан аңгыда кандыг сонур-галдыг сен?
— Номчутунарынга ынак мен, оон бичии даарныр мен. Шко-ламда «Амырга» дээр хөгжүм бөлгүмүнче база барып турар мен. Ында балалайкага ойнап тур мен.
— Үе-чергең оолдар, уруг-ларга чүңү күзээр сен?

— Кол-ла чүүл — кадык амыдыралды чорудары, күш-куль-тура болгаш спорт-биле өңнүк-тежип чорурга, ботка-даа эки болгаш ажыктыг. Кажан кижик ка-дык чорда, чедишкин-даа, менди-чаагай чуртталга-даа чедип келир.
— Эгелеп чорур спортчу чедишкиннериңге ам-даа чайынналчак тишелгелери болгаш күзел-соруктуг бүдөр болзун деп күзеп каайн. Эки өөренир сен.
— Четтирдим.
Алантос-биле чугаалашкан соонда тренер башкызы Рудольф Альбертович база ооң дугайында каш сөстү чугаалады. Ол: «Алантос дээрге — бистиң шыырак өөреник-чилеривистиң бирээзи-дир, уруг-лардан эң-не шыыраа. Аңаа идегеливис улуг. Ол кээрде-ле, быжыг тура-соруктуг болгаш, багай эвес көргүзүлгери көргүзүп эгелээн. Ынчангаш ооң келир үе-зи чырык дээрзинге бүзүрелдиг бис» — деп демдегледил.
Амгы аныяк-өскен бо бичии спортчу кыс ышкаш, спортка хандыкшылдыг боор болза, келир үениң салгалы кадык болур дээрзинге бүзүрел улуг.
Валерия КОНГАР чугаалашкан.
Авторнуң тырттырган чу-руктары.

АРГА-АРЫГНЫҢ АНЫЯК КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

Октябрь 19-та Республиканың уругларның немелде өредилге төвүнге школаларның арга-арыг ажил-агыйының хемчегиниң республика чергелиг следу болуп эрткен. Кемчегни ТР-ниң Өөредилге болгаш эртем яамызы база ыяның Арга-арыг ажил-чорудулгазының талазы-биле үрүне комитеди организастан эрттирген. Аңаа республиканың кожууннарындан болгаш хоорайларындан школачы арга-арыг командалары идепкейли-биле киришкен.

Келир үениң арга камгалакчылары.

еттүн кол сорулгазы — шко-арга-арыг ажил-агыйының арының болгаш каттыжыш-арының ажил-чорудулгазын адып хөгжүдери, тергиин-ачы арга-арыг ажил-агы-коллективтерин тодара-баа бойдус ажылгалының

ужур-утказы улуг дээрзин болгаш чыл келген тудум, ол улам сайзы-рап турарын бадыткаан. Коллек-тивтерниң хемчеге белеткели шы-рак дээрзи оларның идик-хевин-ден-не илден болду. Команда бүрүзүнде 4 кижикчи бар. Олар тускай форма хептиг, девизтиг болгаш эмблемалыг.
Мөөрей 10 чададан тургус-тунган. Бир дугаарында чаңыл езугаар — таныштырылга, улаш-тыр «Ботаника» — Тываның Кы-зыл дептеринден үнүштери тода-

радыры, «Дендрология» — ыяш-тарны болгаш чадаң-ыяштарны тодарадыры, «Зоология» — Тыва-ның Кызыл дептеринден дириг амытаннарны тодарадыры, «Энто-мология» — насекомнарны тода-радыры, «Фитопатология» — арга-арыгның аарыгларын тодара-дыры, «Таксация» — өзүп турар ыяштың хемчээлдерин тодара-дыры, «Даг казымалдары» — даг казымалдарын тодарадыры, «Арга-арыг ажилдакчылары» болгаш «Экологтук десант» — бок чыыры.

Кожуун, сумуларда арга-арыг ажил-агыйының школачы катты-жышкыннарынче кирип ап турар уругларның саны чыл санында-ла немежип турары өөрүнчүг. Ол дээрге оларның бойдуска ынаан, хумагалыын бадыткап турар.
Уругларның республика чер-гелиг арга-арыг ажил-агыйының следунуң дугайында допчузу-биле солунуң дараазында үндүрүлгезинден номчуур силер.
Виктория САИН.

«Арга-арыг — бистиң холувуста!»

Чингис СААЯНЫҢ тырттырган чуруктары.

ДЫҢНАДЫП ТУР

Күш-ажылче үнерин планнап турар, 3 харга чедир уруг азыраар талазы-биле шөлээде олурар херээженнерниң билиг-мергежилдин бедидериниң болгаш эде белеткээриниң профессионал белеткели

Чаа-Хөл кожуунун Чурттакчы чонну ажилга хаара тудар төвү күш-ажыл рыногунда дүшкүүлүг байдалды чавырылдырарынче угланган немелде хемчеглерни боттандыраары-биле 3 харга чедир уруг азыраар талазы-биле шөлээде олурар херээженнерге профессионал өөредилгени организастан турар.

Ук хемчегге ооң мурнунда ажилдап турган ажилчын олудунче азы күш-ажылче эглип келирин планнап турар, 3 харга чедир уруг азыраар талазы-биле шөлээде олурар херээженнер киржир. Уруг азыраар талазы-биле шөлээ берген ажил берикчизи болгаш шөлээде олурар ажилдакчының чөлшээрели-биле азы уругнун төрүттүнериниң мурнунда чедип алган мергежилдиниң талазы-биле ажилчын олутче өөредилгени угландыраар.

Профессионал өөредилге дараазында хевирге эртер:

- профессионал белеткел
- эде белеткел

— немелде азы эге, ортумак, дээди профессионал өөредилге черлеринге билиг-мергежилди бедидери.

Профессионал өөредилгени эртери-биле

Чурттакчы чонну ажилга хаара тудар төпке дараазында документиленни көргүзөр:

- РФ-тиң хамаатызының паспорту;
- эртем-билииниң дугайында документ;
- профессионал өөредилгезин бадыткап турар документилен (бар болза);

— билдиришкин;

— уругнун төрүттүнгениниң (азы азырап алганының) дугайында херечилелиниң хоолгазы;

— уруг азырап олурарының талазы-биле шөлээде олурар дугайында ажилдап турар черинден справка;

— ажилдап турар чериниң талазы-биле күш-ажыл дептеринден ушта бижилге.

Күзелдиг улусту "Чаа-Хөл кожуунун Чурттакчы чонну ажилга хаара тудар төвү" Тыва Республиканың казна албан черинге кээрин дыңнадып тур.

Чаа-Хөл кожуун, Чаа-Хөл суур, Ленин кудумчузу, 27.кв.2

Харылзажыр тел. (394) 2-12-33, 2-15-37; depzan.chaa-xol@mail.ru

Чаа-Хөл кожуунун Чурттакчы чонну ажилга хаара тудар төвүнүн директору М. Д. МОНГУШ.

Хүннүн сүмези

Вторник, октябрь 23.

Хүннүн байдалы бурунгаар көрүштүг болгаш, бодунун ынак, сонуургаары ажилын далаш чокка кылып, бүдүрүп болур.

Среда, октябрь 24.

Бо хүн чаңыл болган ажил-чорудулганың янзы-бүрү хевирлеринге таарымчалыг.

«ЭНЕРГОСТРОЙ» кызыгаарлаттынган харыысалгалыг ниитилелден КВАРТИРАЛАР

Амгы үеде квартира садып алыры — амгы үениң экономиказының турум эвес байдалдарында силерниң акшаңарны камгалап алырының эң эки аргазы-дыр.

ОЛ БАЖЫНДАН КВАРТИРАЛАР САДЫП АЛЫРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДАРААЗЫНДА ТЕЛЕФОННАРЖЕ ДОЛГААР:

тел/факс: (39422) 4-85-29, 8-923-268-90-73, 8-905-920-41-01.

Кызыл хоорай, Колхозная кудумчузу, 2 «а».

КАШ БАЗЫМ ЧЕРДЕ БЫЖЫГ ГАРАЖТАР БАР.

«Ажаалга банкызы» ААН таварыштыр ипотекага ап болур.

Объектинин ады	Өрээлдер саны	So	S кухня	Каыттар
Кызыл хоорай, Энергетиктер мкр. бажың 13, 4 каыт тууйбу бажың	3 тип 3	97,80	11,50	2,3,4

«МОСКОВСКИЙ №1» ЧУРТТАЛГА-ТУДУГ КООПЕРАТИВИ БОЛГАШ «ЭНЕРГОСТРОЙ» КХН ниитизи-биле

175 дөрбелчин метрден 201

дөрбелчин метр чедир шөлдүг, 1 база 2 каыттан тургустунган, белен тудуп каан

коттедж бажыңнарны садып эгелээнин дыңнадып тур.

Садып алырының дугайында «ЭНЕРГОСТРОЙ» КХН-ниң 8-905-920-41-01, 8-923-268-90-73;

«Московский №1» чуртталга-тудуг кооперативиниң 3-45-00, 8-913-343-70-05 телефоннарынче долгап болур.

ШЫН

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Юстиция херектериниң талазы-биле яамызы. Кол редактор С.С. МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, редакторнун оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru; КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажил-агый — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама. Тираж 7560. Чагыг 123. Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

Кижиги болгаш хоо

ХОСТАЛГАЗЫН ЧАШПАН ДЭЭШ...

Хөй хемчээлдиг наркотиктерни садар дээн күзели Салбакай Ооржакты, Григорий Домбааны, дузалакчызы Малчын-оол Донгакты кеземче херээнге эккелген.

С. Ооржак төрели болур кижиге үш коробка чашпан садыптар кижиге тыппайн турарын чугаалааш, дузалаарын дилээн. Оозу Григорий Домбаага душтургаш, кымга канчаар садар дугайында сүлчээлежи, дугуржуп орда, наркоконтроль ажилдак-

чылары тудуп алган Хоойлуга удур х чыдыг чашпан баз чээлиг турганы дээ чыл 6 ай хуусаага румнуг колонияга хе Малчын-оол Донгак Уш уругнун иези д чингедир көргөш, С жакты үш чылга бичии уруу 14 хар ч С. Ооржактын херехуусаазын сонгаарл

ИЗВЕЩЕНИЯ

В администрацию Каа-Хемского района поступило гр. **Алевтины Килим-ооловны ДООКУР** о предоставлении участка на праве аренды из земель населенного пункта видуальное жилищное строительство, общей площадью (площадь ориентировочная, уточняется по материалам расположенного по адресу (имеющего адресные ориентиры) публичка Тыва, Каа-Хемский район, с. Сарыг-Сеп, ул. Пол

В рамках действующего законодательства в течение дня опубликования данной информации администрация района принимает письменные возражения по данному:

Управляющая делами администрации района Г.А.

В администрацию Каа-Хемского района поступило за **Аржааны Николаевны НАТПИТ** о предоставлении земельного участка на праве аренды из земель населенного пункта, под ин жилищное строительство, общей площадью 1000 кв. ориентировочная, уточняется по материалам межеван женого по адресу (имеющего адресные ориентиры): Рес Каа-Хемский район, с. Сарыг-Сеп, ул. Полевая, дом 68.

В рамках действующего законодательства в течение дня опубликования данной информации администрация района принимает письменные возражения по данному:

Управляющая делами администрации района Г.А.

В администрацию Каа-Хемского района поступило за **Чодураа Таж-ооловны ДАРГАТ** о предоставлении земельного участка на праве аренды из земель населенного пункта, под ин жилищное строительство, общей площадью 1000 кв. ориентировочная, уточняется по материалам межеван женого по адресу (имеющего адресные ориентиры): Рес Каа-Хемский район, с. Сарыг-Сеп, ул. Даргат, дом 61.

В рамках действующего законодательства в течение дня опубликования данной информации администрация района принимает письменные возражения по данному:

Управляющая делами администрации района Г.А.

«ШЫН» солунну дамчышт

Бистиң эргим, ынак ачавыс, уйнуктарының кырган-чурттаан эжиниң быжыг чөлөнгиижи **Алексей Люндупов (Ак-Сай)** хенертен аараанының уржуундан чырык өртем эжинден, ажи-төлүндөн, кады төрээнеринден, чонундан к чарлып чоруткан. Бо берге үеде бистиң ажыг-шүжүүвү ачавысты сөөлгү орукче үдежи, моральдыг, материал чедирген Кызылда, Кызыл-Дагда, Тээлиде, Ак-Довур классчыларынга, эш-өөрүнге, суурувустун чонунга, шкс коллективтеринге, Кызылда хөй санныг төрелдеривиске ававыстың кады төрээнеринге, оларның хөй санныг ажы кудаларывыска, ажи-төлүнүн эш-өөрүнге черге чед четтиргенивисти солун дамчыштыр илередип тур бис.

Ажи-төлү, өө

Бистиң чончу, хөглүг, баштак, эш-өөрзүрек дунмави **Маскавайевна АРАКЧААНЫ** сөөлгү орукче үдешкен! сумузуңуң чонунга, Чеди-Хөл, Каа-Хем кожууннардан, Кызы чедип келген чонувуска биске моральдыг болгаш материал чедиргени дээш четтиргенивисти илереттис.

Бодаганның

Расч. счет № 40603810400000000263

Корр.счет № 30101810500000000735

БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001

ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг комму адырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албаннун Тыва Р талазы-биле эргелели «ШЫН» солунну 2012 чылдың март 12-де эде! Херечилелдин дугаары—ПИ №ТУ17-00050. Индекс 11530, 3173! «Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Шетинкин болгаш Кра Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары ре туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харыылаар.